

Broedvogels Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen

Ecologisch Adviesbureau Maes

Broedvogels Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen

op basis van broedvogelinventarisatie 2009

Henk Kuiper

**Ecologisch Adviesbureau Maes
Utrecht**

December 2009

COLOFON

Tekst en onderzoek:	Henk Kuiper
Foto's:	Henk Kuiper Ecologisch Adviesbureau Maes
Begeleiding:	Hans Krüse, Gemeente Utrecht, Stadsontwikkeling; Afdeling Milieu & Duurzaamheid
Opdrachtnemer:	Ecologisch Adviesbureau Maes, Utrecht
Opdrachtgever:	Gemeente Utrecht, Stadsontwikkeling
Digitalisering kaarten:	Emma van den Dool
Lay-out:	Polanen Grafisch Ontwerpbureau

Foto Kaft – Kuifeenden op de Kromme Rijn

Utrecht december 2009

INHOUD

INLEIDING	5
RESULTAAT BROEDVOGELINVENTARISATIE 2009	7
ENKELE AANBEVELINGEN	11
BIOTOOPKAARTEN	13
• Watervogels	14
• Riet- en moerasvogels	15
• Vogels van ruigten en akkers	16
• Graslandvogels	17
• Bosrandvogels (totaal + in 2 delen)	18
• Bosvogels (totaal + in 7 delen)	21
• Vogels van oud bos - structuur- en holenrijk	29
• Vogels van griend en hakhout	30
• Vogels van halfopen parklandschap	31
• Vogels van erf en omgeving boerderij	32
• Losse waarnemingen	33
BIJLAGE: 1. Overzichtskaart landgoederen met toponiemen (los)	
2. CD met territoriumkaarten per soort / biotoopkaarten / data	

INLEIDING

In opdracht van de gemeente Utrecht is in 2009 door Ecologisch Adviesbureau Maes een vogelinventarisatie verricht in Amelisweerd. De inventarisatie is uitgevoerd door H. Kuiper. Deze inventarisatie betrof de landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd, inclusief Het Hoge Bos en de strook ten westen van de snelweg, en verder Rhijnauwen, Rijnsoever en het bosje Nummeri tegen de bebouwde kom van Bunnik. Van deze terreinen zijn de bosgebieden geïnventariseerd, maar van daaruit of onderweg daarheen zijn waargenomen vogels in het open terrein terloops eveneens genoteerd. De inventarisatie is beperkt gebleven tot zeven telrondes en is pas gestart eind april. Veel vogels en vooral bosvogels echter roepen en zingen vooral in maart en begin april, zoals spechten, mezen, Boomkruiper, Boomklever, Bosuil en Heggenmus. Ze zullen dus behalve door het beperkte aantal telrondes door het ontbreken van tellingen in maart en april waarschijnlijk extra zijn onderteld. De inventarisatieresultaten kunnen dan ook niet vergeleken worden met bijvoorbeeld eerdere inventarisaties door Vogelwacht Utrecht met wel tien telrondes, waaronder tellingen ook in maart en de eerste helft van april.

Voor diverse soorten is, voor een duidelijker en vollediger beeld van de feitelijke, werkelijke aantallen, aanvullende inventarisatie noodzakelijk, met name in de nu buiten beschouwing gebleven maanden maart en april.

Parkbos van Oud Amelisweerd – biotoop voor Boomklever en Glanskopmees.

RESULTAAT BROEDVOGEL- INVENTARISATIE 2009

Hoewel de verrichte inventarisatie beperkt is, heeft deze interessante en belangwekkende gegevens opgeleverd. Er werden in het gebied 85 verschillende soorten waargenomen, waarvan 68 broedend of territoriumhoudend. De talrijkste soort was de Merel (164 territoria), op de voet gevolgd door de Winterkoning (152 territoria). Talrijk waren ook Tjiftjaf (98 territoria), Zwartkop (91), Vink en Roodborst (beide 74). Met 44 territoria is ook de Zanglijster goed vertegenwoordigd. De Houtduif lijkt als voorheen talrijkste soort duidelijk afgenomen. De toename van deze soort in de steden lijkt in feite een verschuiving van bos naar stad.

De karakteristieke echte bossoorten van Amelisweerd zijn overigens nog altijd goed vertegenwoordigd en ook de vermoedelijk ondertelde aantallen zijn indrukwekkend: Grote bonte specht 41 territoria,

Groene specht 18, Glanskop 15, Boomkruiper 54, Boomklever 29, Bosuil 4, Appelvink 3. De Kleine bonte specht is slechts één keer gehoord en deze soort is wellicht afgenomen door de vorstperiode van de afgelopen winter 2008/2009. De te verwachten afname van de IJsvogel viel mee. Deze vogel was dagelijks overal in het gebied te zien, al bleef het niet helemaal duidelijk of het verschillende territoria betrof of wellicht toch steeds dezelfde vogels die na versterking op de ene plek het op een andere plek gingen proberen.

Verheugend was ook de aanwezigheid van Kuifeend (1), Krakeend (1), Zomertortel (1), Grasmus (1), Sperwer (1), Boomvalk (1), Steenuil (1), Ransuil (2), Grote lijster (2), Huiszwaluw (4), Grauwe vliegenvanger (5) en Rietgors (1). Verrassend, maar minder gewaardeerd, is het oprukken van verwilderde of ooit hier of elders geïntroduceerde ganzensoorten. Behalve tamme

De Merel is de algemeenste broedvogel van de landgoederen.

witte ganzen en 'knobbelganzen' verschenen met jongen ook Grauwe ganzen, Canadese ganzen en Nijlganzen. De Nijlgans zelfs met tomen van tien en elf jongen. Zonder menselijk ingrijpen zouden van deze soort zelfs 17 paren jongen hebben grootgebracht! Behalve het in toom houden van deze ganzen zouden ook allerlei andere beheersmaatregelen in de toekomst een logisch voortvloeisel kunnen zijn van de inventarisatieresultaten en in het veld geconstateerde omstandigheden.

Een overzicht van de aangetroffen broedvogels met hun biotoopvoorkeur binnen de landgoederen wordt hieronder gegeven. Behalve broedvogels zijn tijdens de inventarisatie ook 'losse waarnemingen'

gedaan die ook opgenomen zijn in onderstaand overzicht. Losse waarnemingen kunnen 'mogelijke broedvogels' betreffen, dat zijn vogels waarvan onvoldoende territoriumgedrag waargenomen is om ze tot een broedvogel te kunnen rekenen. Meestal omdat ze maar één keer waargenomen zijn, zoals bijvoorbeeld de Kleine bonte specht. Ook zijn er 'losse waarnemingen' van doortrekkende vogels zoals de Oeverloper en er zijn ook vogels die het gebied wel gebruiken om er te jagen maar er niet broeden waar de Havik een voorbeeld van is.

In het hoofdstuk Biotoopkaarten worden de afzonderlijke biotoopkaarten van de broedvogels en een kaart met de 'losse waarnemingen' gepresenteerd.

soort broedvogel	aantal broed-paren	water-vogels	riet-en moeras-vogels	vogels van ruigten en akkers	weide-vogels *)	bos-rand-vogels	bos-vogels	vogels van oud bos (structuurrijk en holen)	vogels van griend / hakhout	vogels van half open parkland-schap **)	vogels van erf en omgeving boerderij
Appelvink	3						x	x		x	
Blauwe reiger	30				x		x				
Boerenzwaluw	16										x
Boomklever	29						x	x			
Boomkruiper	54						x	x			
Boomvalk	1									x	
Bosrietzanger	1		x						x		
Bosuil	4						x	x		x	
Buizerd	6						x			x	
Canadese gans	3	x									
Ekster	20					x					
Fazant	2			x							
Fitis	2								x		
Fuut	2	x									
Gaai	17						x				
Glanskop	15						x	x			
Grasmus	1									x	
Grauwe gans	2	x									
Grauwe vliegenvanger	5						x	x			
Groene specht	18						x	x			
Groenling	12					x					
Grote bonte specht	41						x	x			
Grote lijster	2					x				x	
Heggenmus	46					x					x
Holenduif	52						x	x		x	
Houtduif	83						x			x	
Huisbus	22										x
Huiszwaluw	4										x

Broedvogels Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen

soort broedvogel	aantal broed- paren	water- vogels	riet- en moeras- vogels	vogels van ruigten en akkers	weide- vogels)	bos- rand- vogels	bos- vogels	vogels van oud bos (structuurrijk en holen)	vogels van griend / hakhout	vogels van half open parkland- schap **)	vogels van erf en omgeving boerderij
IJsvogel	2	x									
Kauw	45						x	x		x	
Kievit	9			x	x						
Kleine karekiet	6		x								
Knobbelzwaan	3	x									
Koolmees	113						x				
Krakeend	1	x			x						
Kuifeend	1	x									
Meerkoet	16	x									
Merel	164						x			x	
Muskuseend	1	x									
Nijlgans	17	x									
Pimpelmees	64						x	x			
Putter	7					x				x	
Ransuil	2								x		x
Rietgors	1		x								
Ringmus	7										x
Roodborst	74						x			x	
Scholekster	7			x	x						
Sperwer	1						x			x	
Spreeuw	30					x				x	
Staartmees	23					x					
Steenuil	1										x
Tamme gans	5	x									
Tijftjaf	98					x			x		
Torenvalk	2					x				x	
Tuinfluit	5								x	x	
Turkse tortel	8										x
Vink	74						x				
Waterhoen	36	x	x								
Wilde eend	18	x			x						
Winterkoning	152						x			x	
Witte kwikstaart	6										x
Zanglijster	44						x		x	x	
Zomertortel	1								x		
Zwarte kraai	24					x	x			x	
Zwartkop	91					x	x			x	

*) de broedvogelinventarisatie betrof niet het weilandgebied van de landgoederen. Deze groep is daarom zeker onvolledig geïnventariseerd.

**) als voedselzoek-biotop

EENKELE AANBEVELINGEN

Binnen het beperkte kader van dit onderzoek is het niet mogelijk geweest uitgebreide analyses te doen en gedetailleerd beheersadviezen op te stellen.

Met het oog op behoud en verdere stimulering van de biodiversiteit worden hier wel een aantal mogelijkheden en maatregelen genoemd.

IJsvogelwand in de Beurs

In het afgesloten terreingedeelte 'De Beurs' zijn met het oog op natuurontwikkeling en extra biodiversiteit hoge dijken aangelegd. Die zijn inmiddels zo doorworteld en zo stevig dat een stuk ervan steil afgegraven zou kunnen worden om een kale, steile wand te creëren. Op die manier zou een extra, veilige, rustige broedplek voor de IJsvogel kunnen ontstaan of wellicht ook voor Oeverzwaluwen. De IJsvogel broedde nu op een plek vlak bij het landhuis op Oud Amelisweerd waar later zelfs bouwactiviteiten plaats vonden. Een steile wand op 'De Beurs' lijkt in de toekomst een veiliger plek met meer kans op goede broedresultaten.

Houtwallen en solitaire bomen ten zuiden van het 'Hoge Bos'

Het open gebied tussen het 'Hoge Bos' en de eigenlijke landgoedbossen bij de landhuizen onderscheidt zich door solitaire bomen (wilgen, kersenboomgaard) en houtranden met hakhout en struweel. Eind april werd hier een zingende Boompieper waargenomen en de Grasmus had hier een duidelijk territorium. Om deze en andere struweelvogels in de toekomst meer aan het terrein te binden zou het open weidegebied kleinschaliger ingericht dienen te worden met nieuwe houtranden en onder andere bij de bunkers meer struiken en solitaire bomen. Cultuurhistorisch verantwoord plantgoed is daarbij aan te bevelen.

Sloot met rietbegroeiing – biotoop voor Bosrietzanger, Kleine karekiet en Rietgors.

Sloten en natte ten zuiden van het 'Hoge Bos'

Onder het 'Hoge Bos' had in de met riet begroeide sloot langs de akker ook een Rietgors zijn territorium. Vermoedelijk was dit territorium slechts tijdelijk. Maar met extra sloten, riet en natte laagtes zoals bij 'De Beurs' zou de Rietgors veel meer een permanente verschijning hier kunnen worden. Ook Kleine Karekiet en Bosrietzanger zouden ervan kunnen profiteren. Het herstel van verdwenen sloten zou een optie zijn.

Grienden in Nieuw Amelisweerd weer afzetten

In de grienden in Nieuw Amelisweerd zaten weinig specifieke soorten meer voor dit deelbiotoop. Er werden nog wel territoria vastgesteld van Bosrietzanger (1) en Tuinfluiter (1), maar de Fitis ontbrak volledig. Voor deze en andere soorten van struweel en jong opgaand bos lijkt het zinnig om de griendwilgen weer te knotten en opnieuw af te zetten. In het daarna weer uitlopende jonge hout zullen zich dan waarschijnlijk weer Fitissen vestigen en mogelijk zelfs weer een Nachtegaal.

Takken weghalen in Nummeri

In het hakhoutbosje Nummeri zitten nog wel Fitissen. Tevens is daar een territorium van de Zomertortel. Toch zou ook hier het soortenaantal aanmerkelijk kunnen worden bevorderd. Een deel van de Essen is hier weliswaar recent weer volgens oude traditie teruggezet, maar daarbij blijven veel te veel takken liggen. De vegetatie en het weer uitlopen van allerlei planten wordt daardoor ernstig belemmerd en sommige soorten verdwijnen gewoon. Ook vogels die juist zijn aangewezen op die weelderige plantengroei

laten hierdoor verstek gaan. De nu hier één keer waargenomen Nachtegaal moet hier, in dit op zich mooie hakhoutbos, toch in de toekomst vaker te horen zijn.

Vernatting ten noorden van Nummeri

De brede sloten ten noorden en westen van Nummeri zijn kennelijk de moeite waard als leefgebied voor Kuifeend, Krakeend, Knobbelzwaan en Canadese gans en als jachtgebied ook voor IJsvogel en Aalscholver. De mogelijkheid om het gebied verder te vernatten zonder de cultuurhistorie geweld aan te doen, zou onderzocht moeten worden.

Akkerflora

Putters en Groenlingen in het gebied zouden gebaat zijn bij natuurakkers met wilde akkerflora en akkerstroken die de hele winter op de akker blijven staan. Kneuen zouden daardoor wellicht in het gebied ook kunnen terugkeren. En misschien laat in de toekomst dan ook de Patrijs zich weer zien.

Bossloten

De Grauwe vliegenvanger blijkt nog in het gebied aanwezig en lijkt een voorkeur te hebben voor plekken in het bos met structuur en grenzend aan open stukken van een brede laan, een sloot of omgewaaide bomen. Ook andere soorten zouden van open plekken en extra niveauverschillen in het bos kunnen profiteren. Op diverse plekken zouden bossloten kunnen worden hersteld, waarlangs wellicht ook een Houtsnip zich weer thuis voelt in Amelisweerd.

B BIOTOOPKAARTEN

Als analyse van de broedvogelgegevens worden hierna diverse biotoopkaarten gepresenteerd. Niet iedere soort is te koppelen aan één biotoop, reden waarom een aantal soorten op meerdere biotoopkaarten voorkomen. Ook kennen veel soorten een andere biotoopvoorkeur voor 'nestelen' dan voor 'voedsel zoeken' of 'dekking vinden'. Een voorbeeld hiervan is de Blauwe reiger die zijn nesten hoog in de bomen van Nieuw Amelisweerd bouwt maar voedsel zoekt in de graslanden en langs de Kromme Rijn. Een aantal biotoopkaarten zijn dermate vol dat de afzonderlijke territoria niet zichtbaar zijn. Reden waarom van

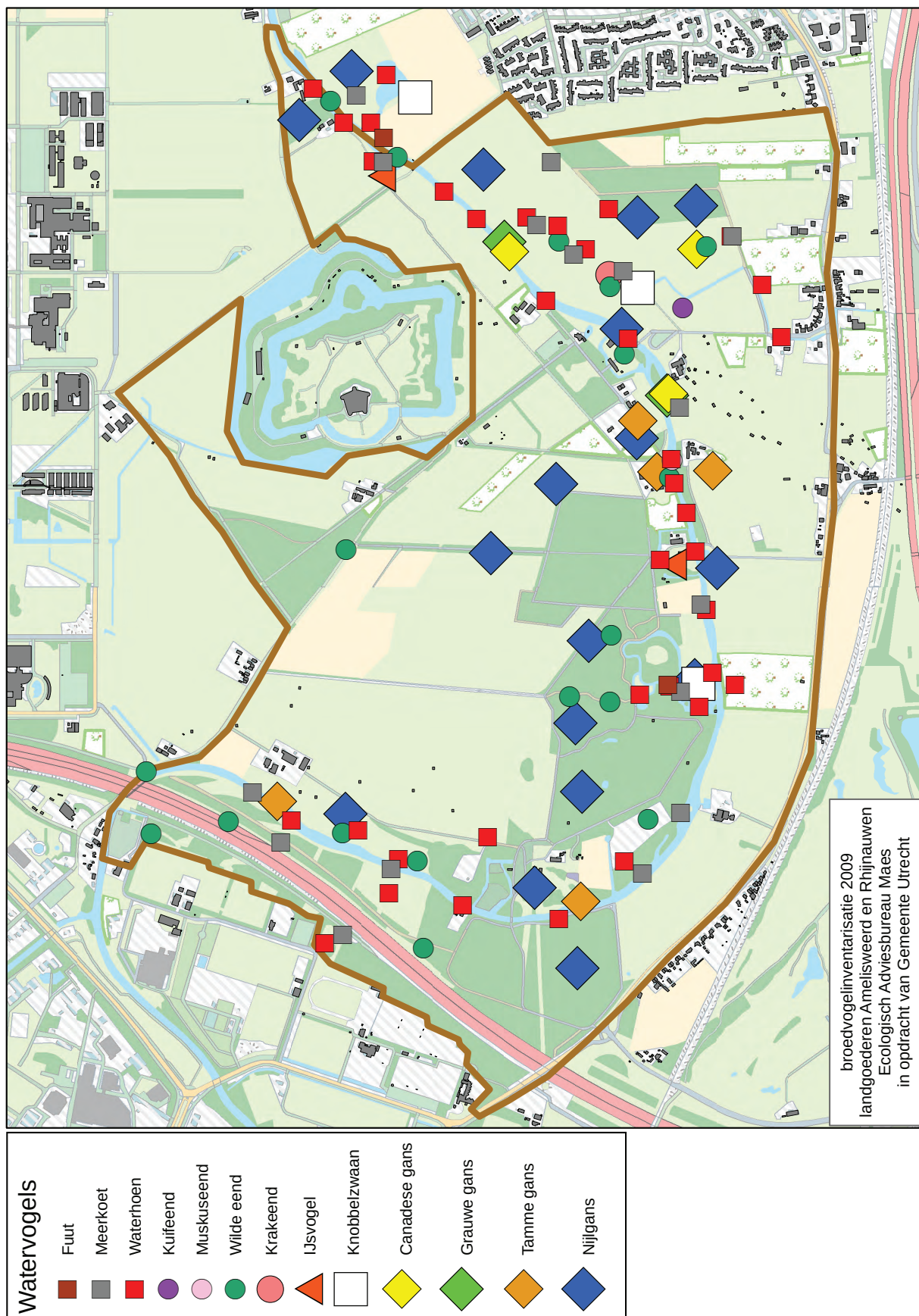
die biotopen behalve een totaalbeeld ook enkele samenstellende kaarten opgenomen zijn waarop de territoria van een deel van de broedvogels van die biotoop gepresenteerd wordt. Deze zijn genummerd met een deeltijfer achter de biotoopnaam.

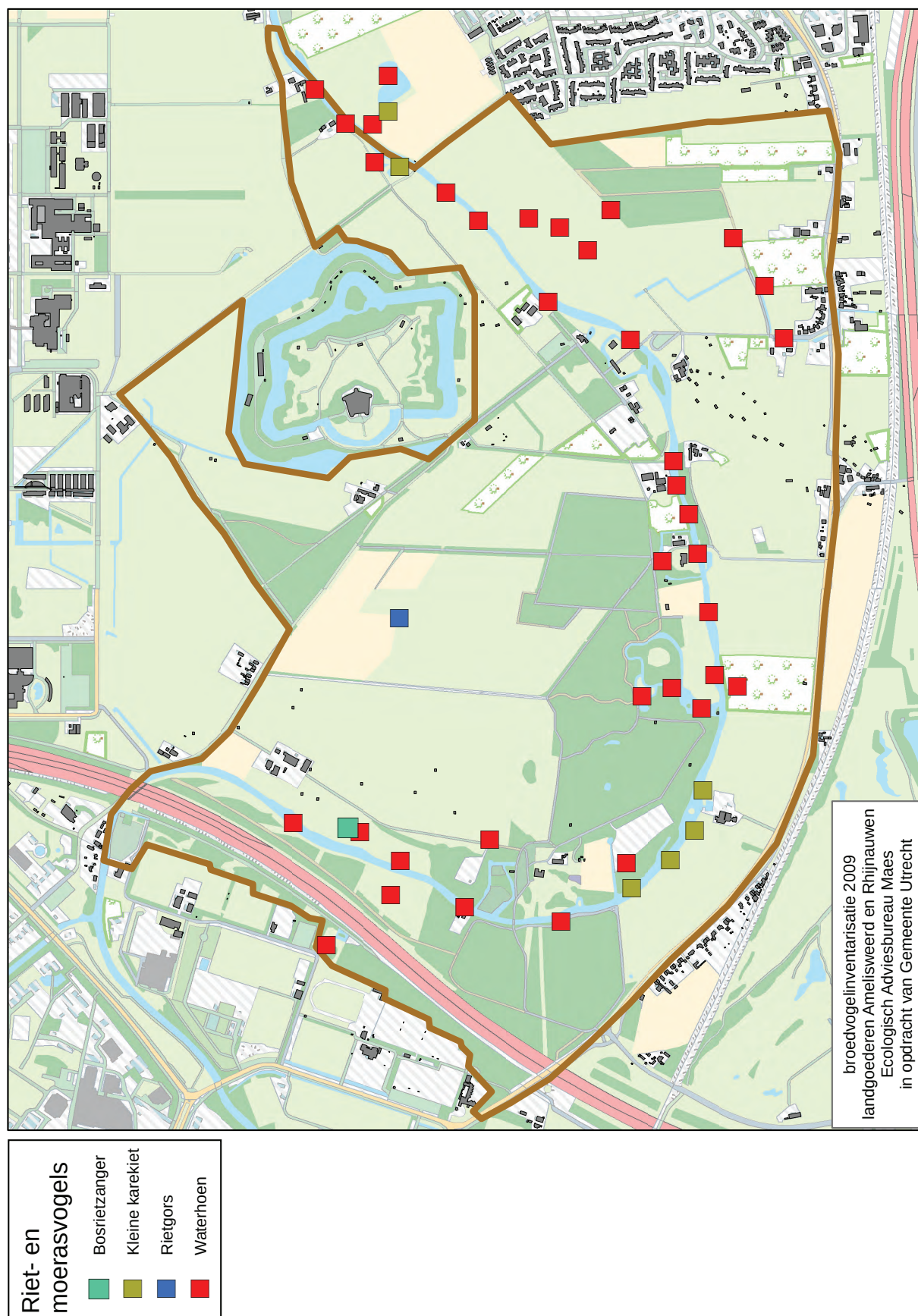
Ook wordt een kaart met de 'losse waarnemingen' gepresenteerd, de vogels die wel waargenomen zijn maar niet broeden op de landgoederen.

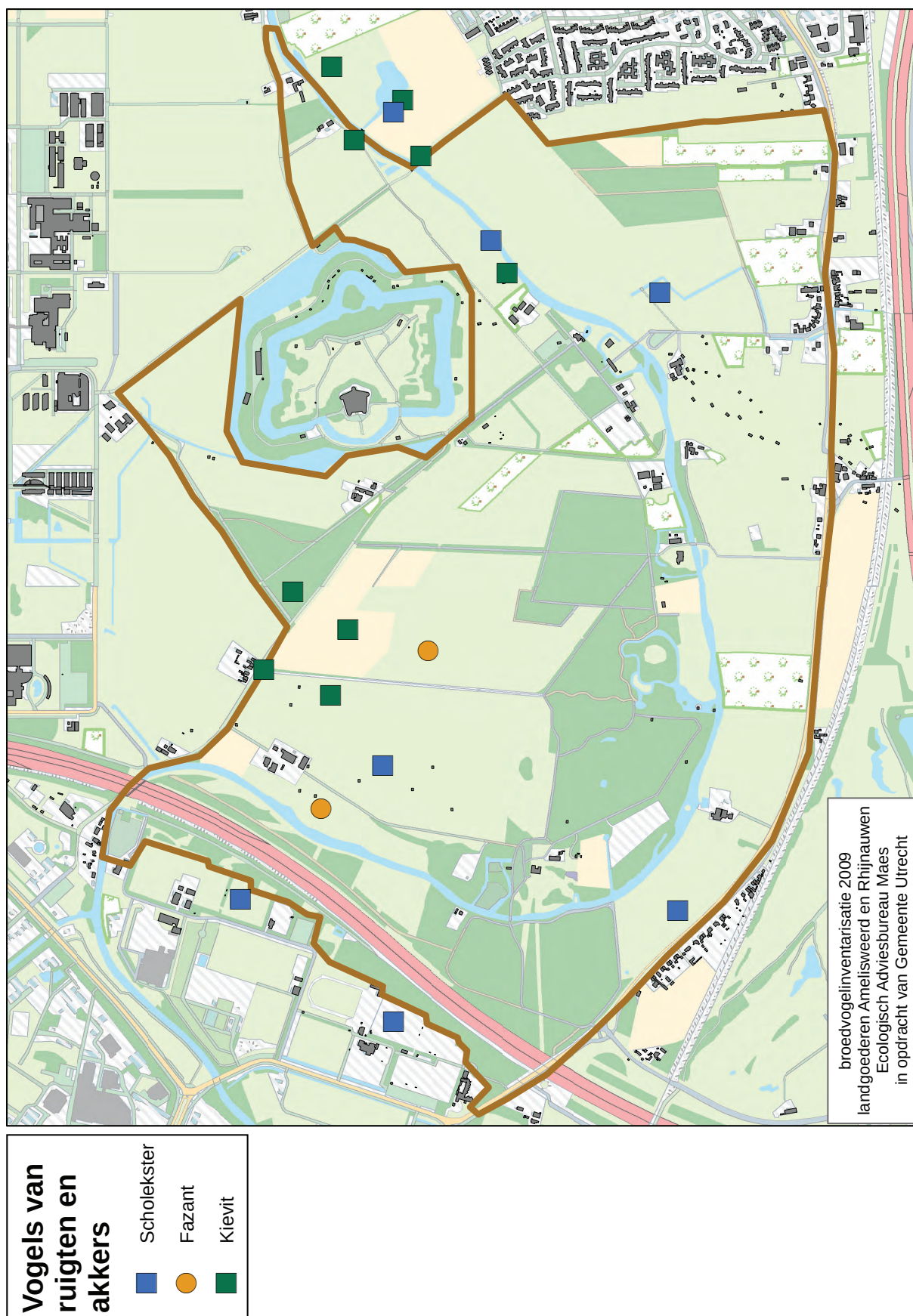
Op de CD achterin het rapport zijn de pdf-bestanden van deze biotoopkaarten en ook van iedere soort afzonderlijk geplaatst, evenals de bijbehorende shapefiles (ArcGisbestanden).

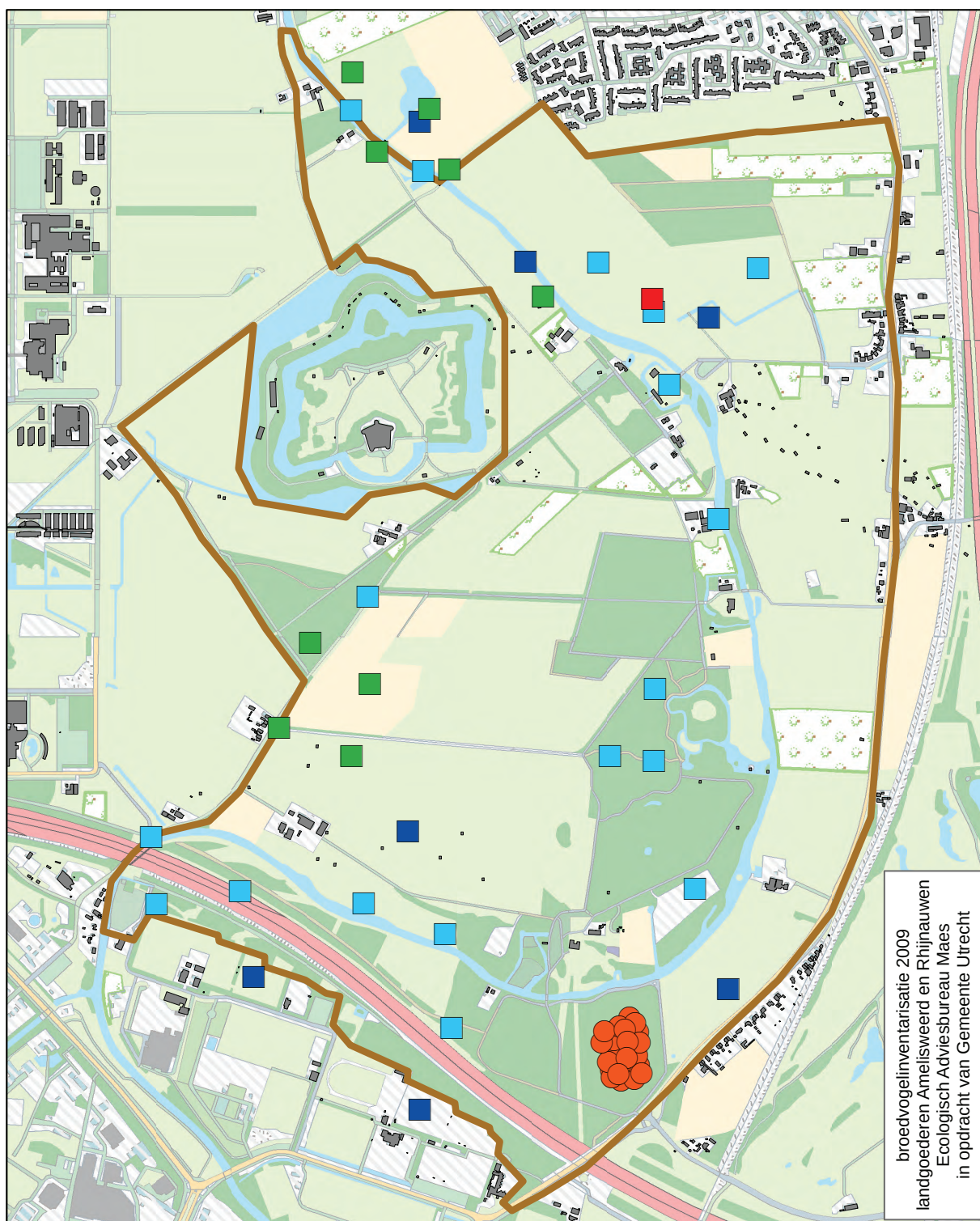

De Aalscholver is hier geen broedvogel maar wordt voedselzoekend waargenomen langs de Kromme Rijn.

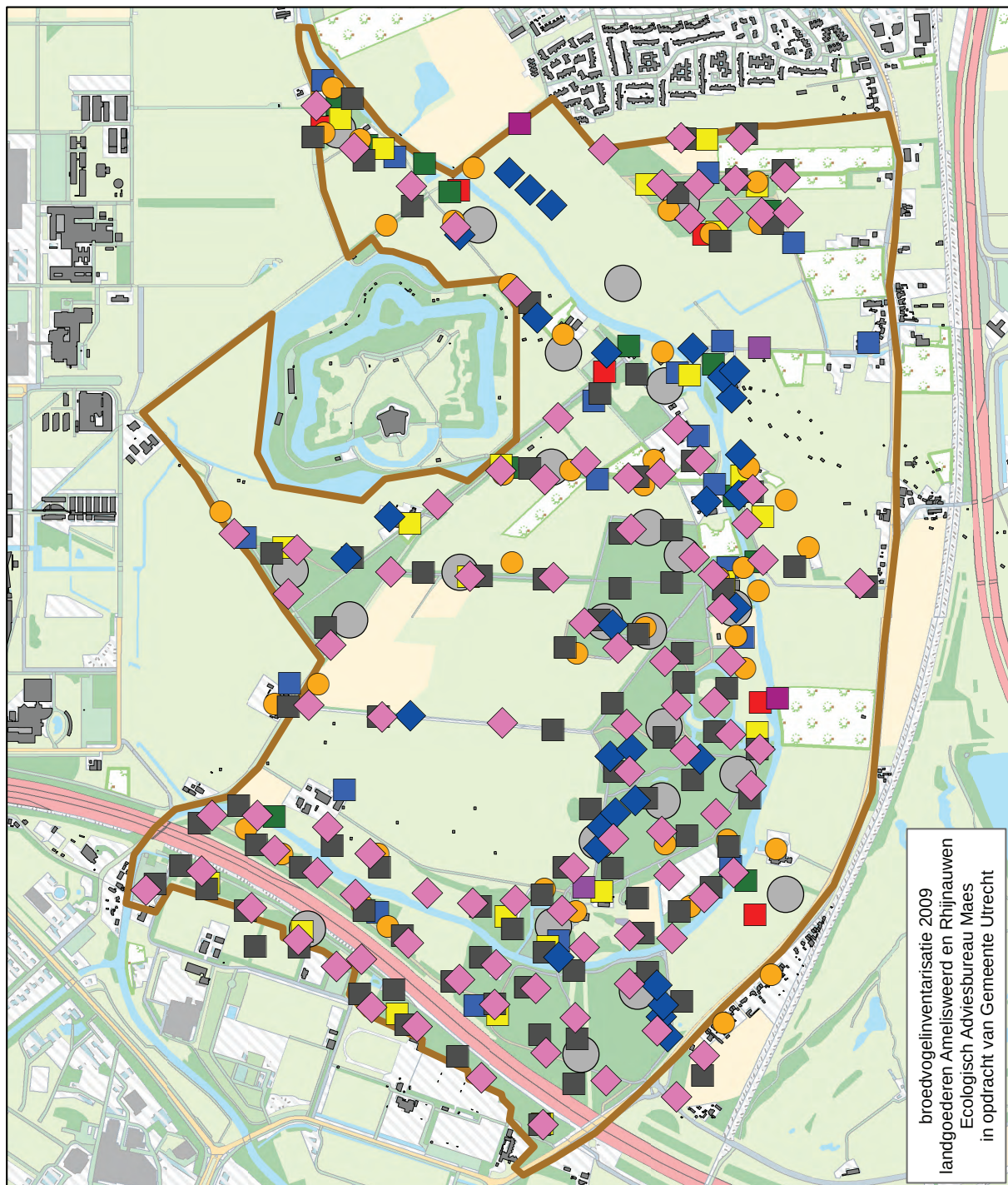

Graslandvogels

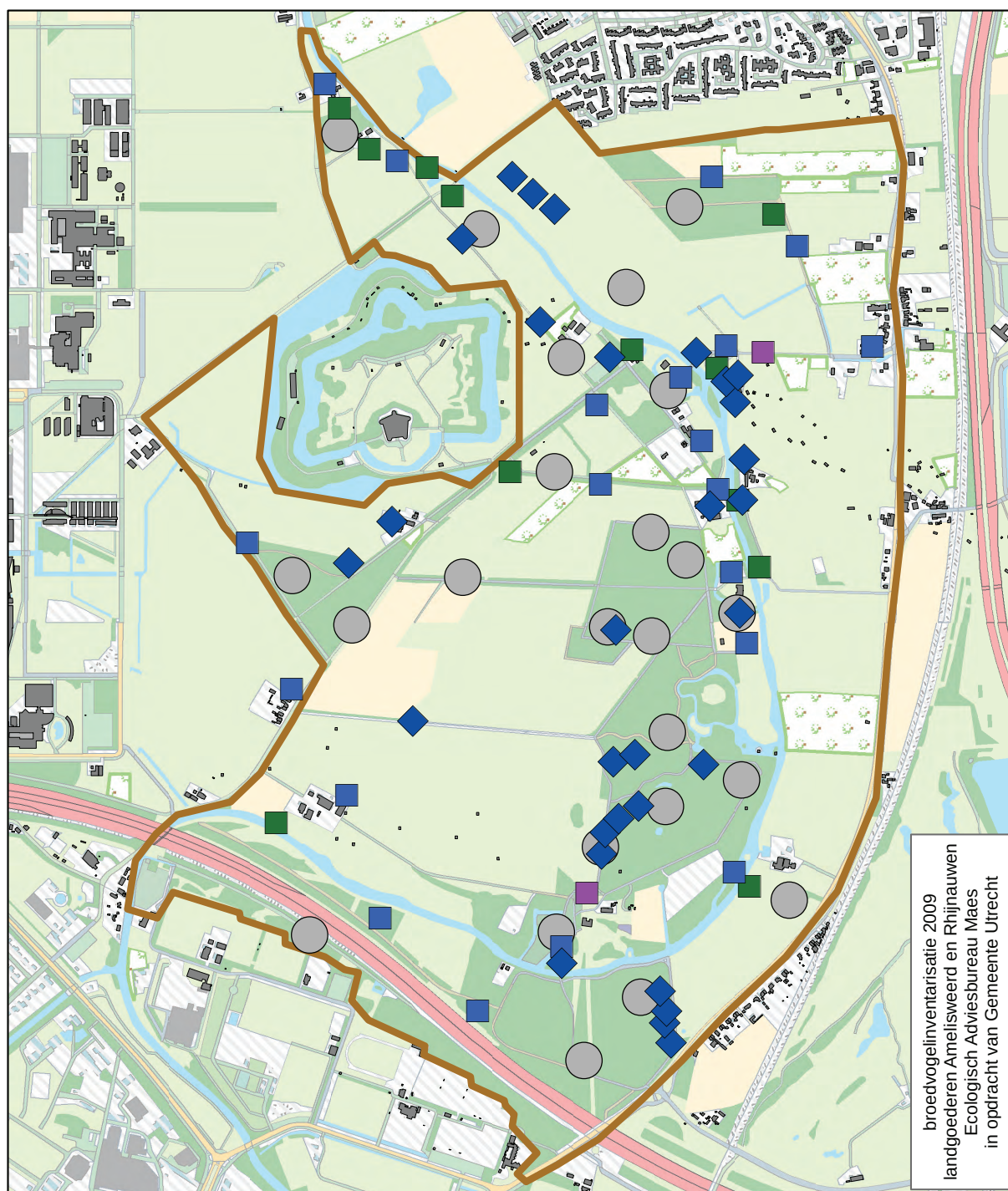
- Blauwe reiger
- Kievit
- Krakeend
- Scholekster
- Wilde eend

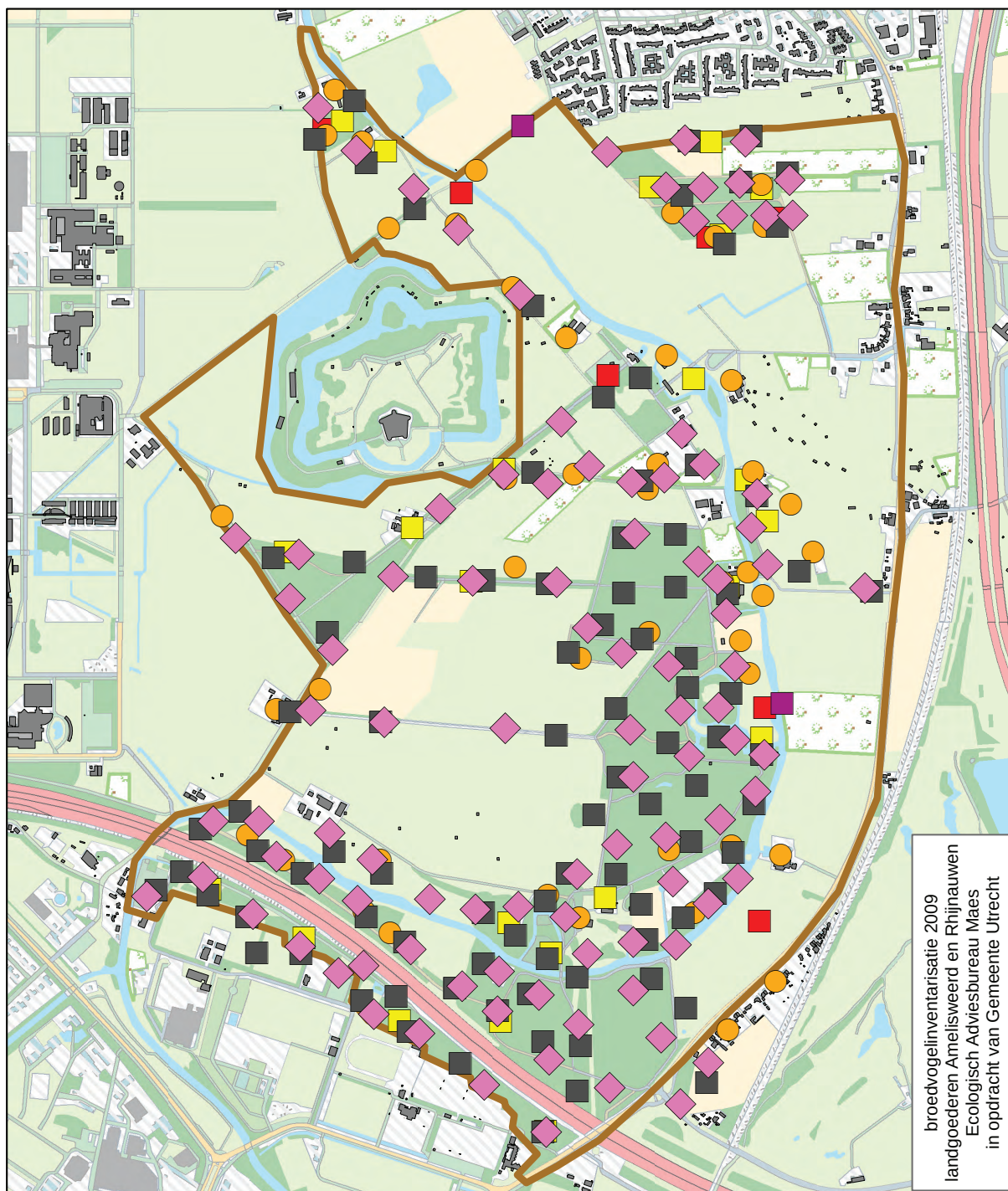
Bosrand- vogels

- Torenvalk
- Tjifjaf
- Grote lijster
- Spreeuw
- Zwartkop
- Heggenmus
- Staatmees
- Ekster
- Groenling
- Putter
- Zwarte kraai

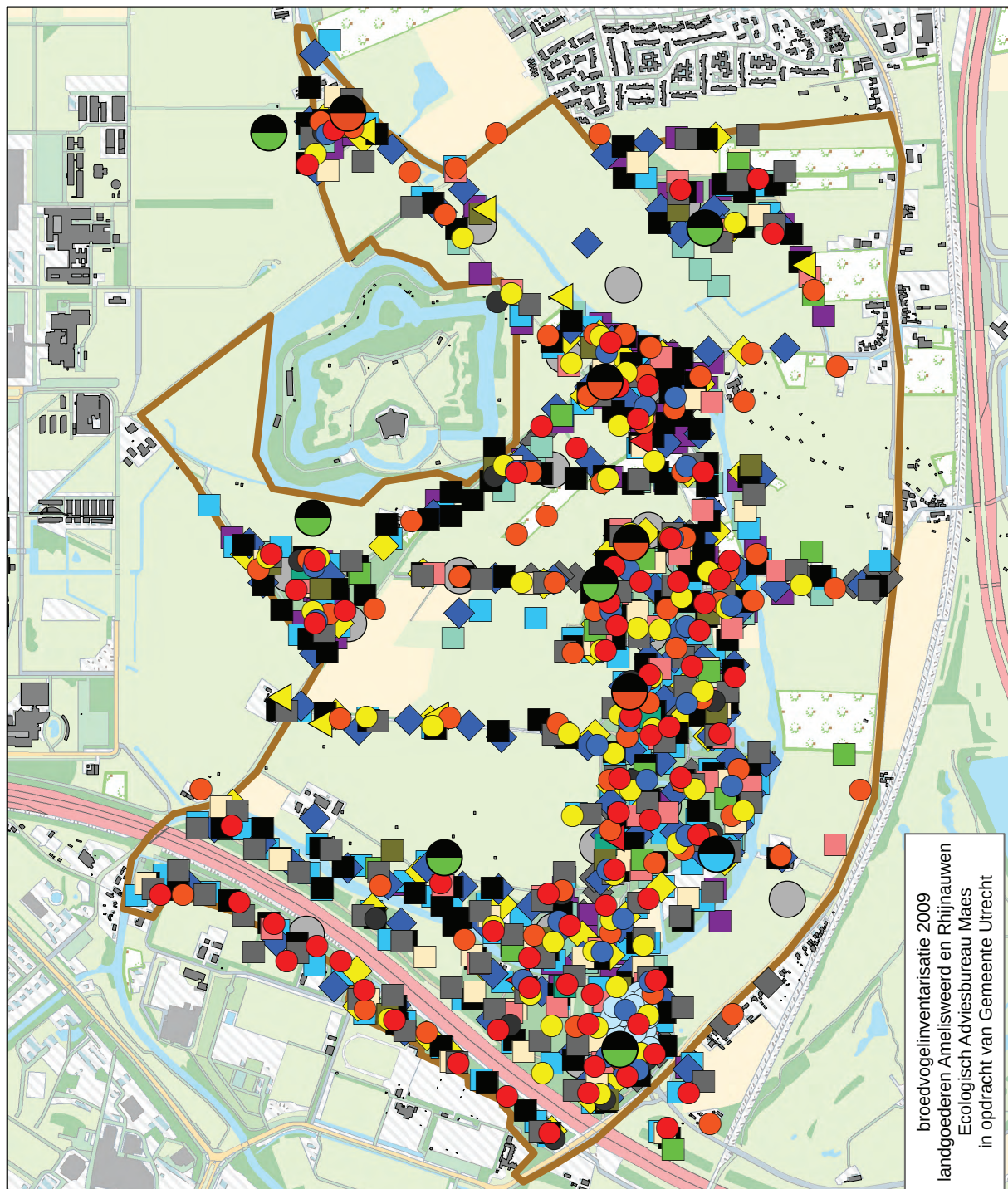
Bosrand- vogels (deel 1)

- Grote lijster
- ◆ Spreeuw
- Ekster
- Groenling
- Zwarte kraai

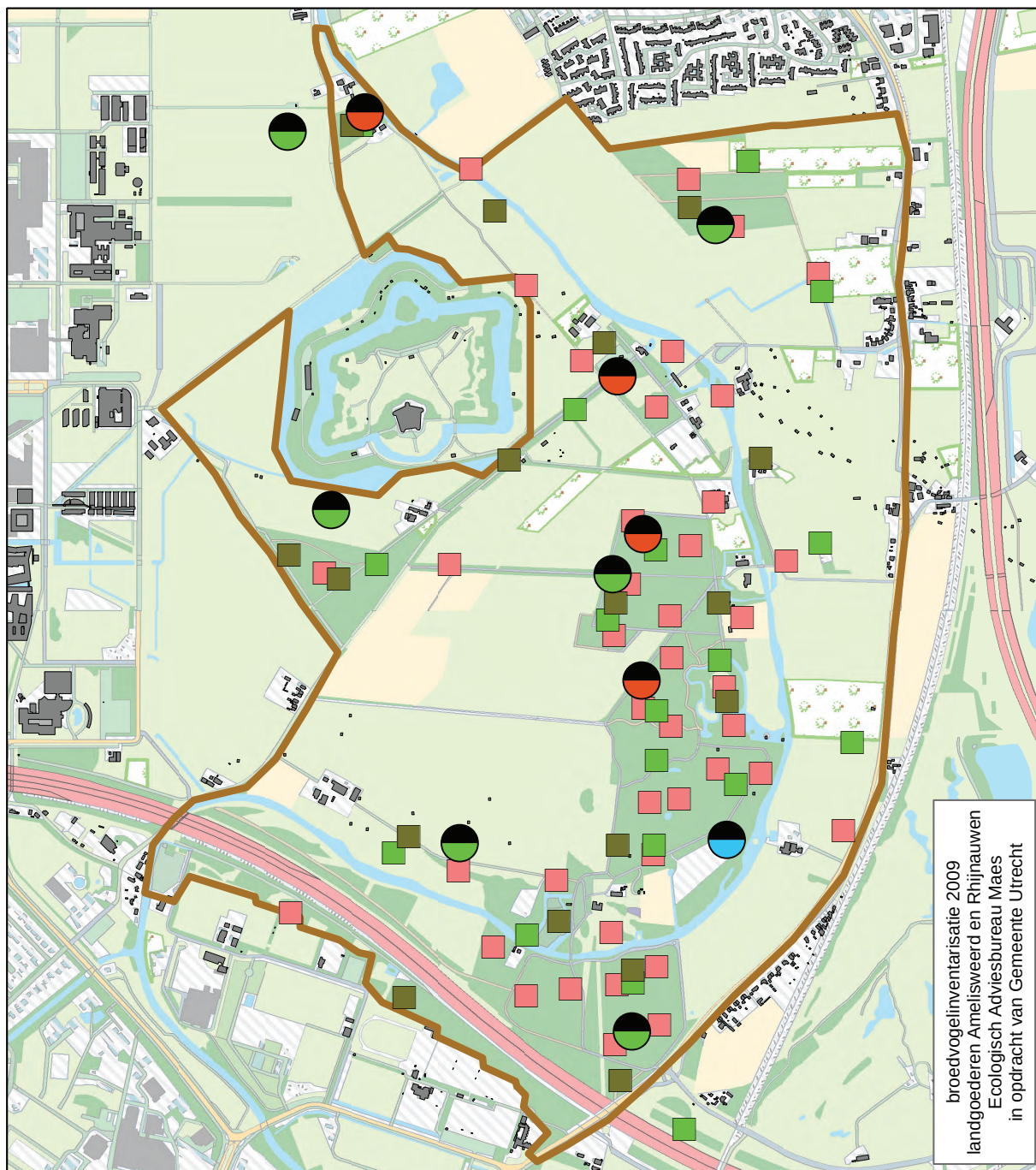
**Bosrand-
vogels
(deel 2)**

■	Torenvalk
◆	Tjifjaf
■	Zwartkop
●	Heggenmus
■	Staartmees
■	Putter

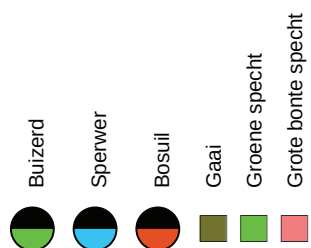

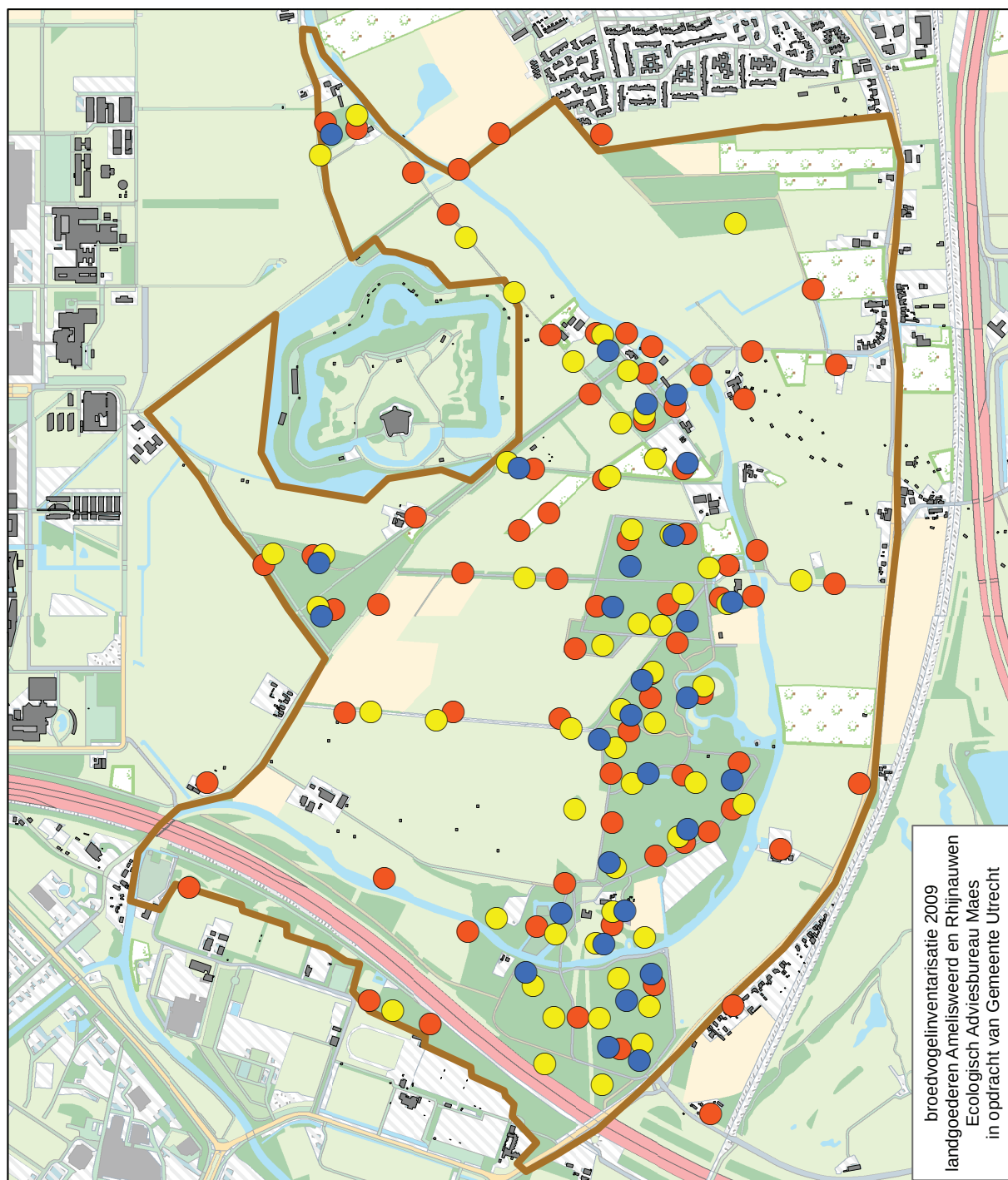
Bosvogels

	Buizerd		Bosuil		Roodborst		Boomklever		Boomkruiper		Vink		Appelvink		Glanskop		Ringmus		Blauwe reiger		Zwartkop		Gaai		Grauwe vliegenvanger		Groene specht		Grote bonte specht		Zanglijster		Merel		Koolmees		Pimpelmees		Winterkoning		Holenduif		Houtduif		Kauw		Zwarte kraai

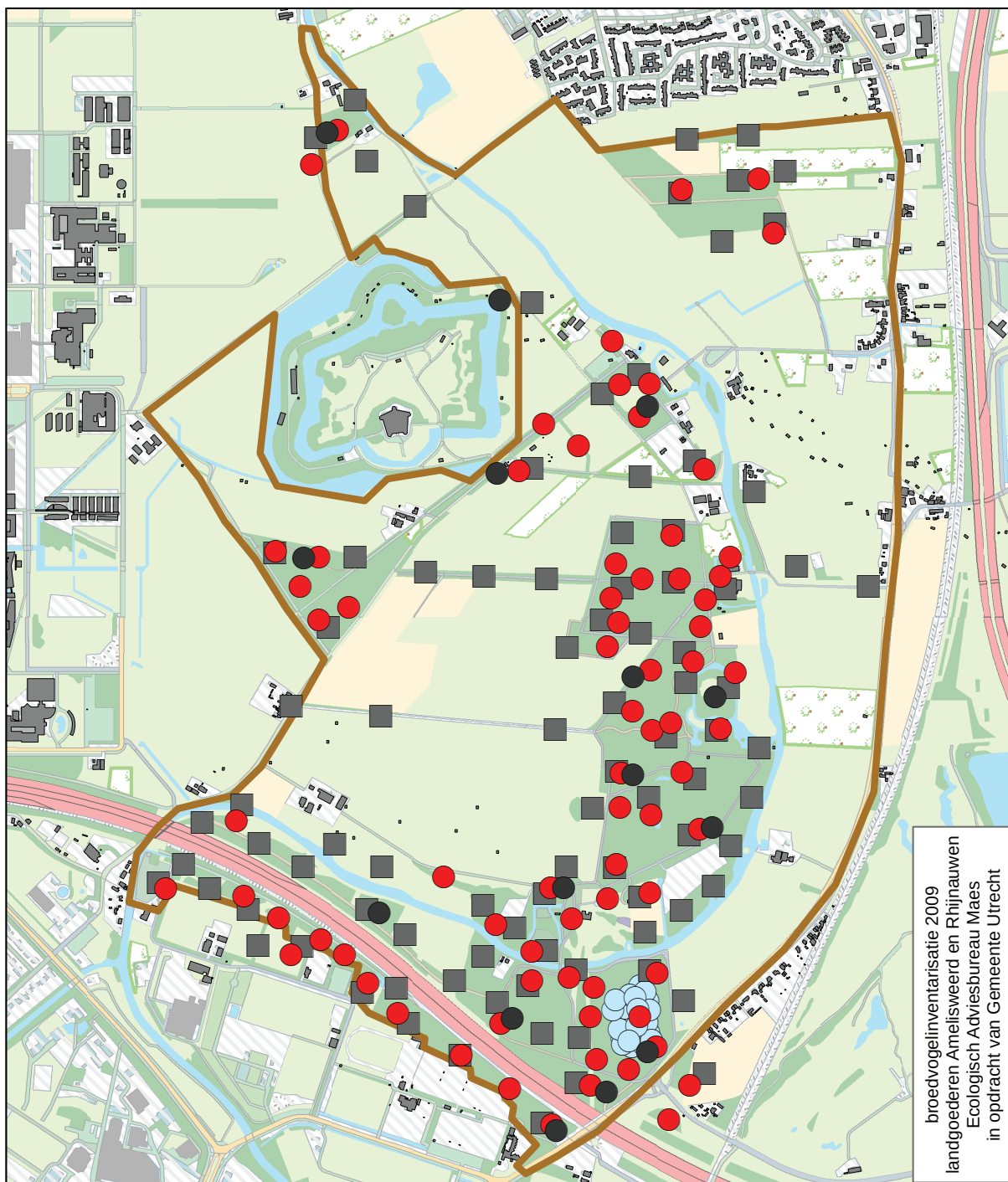
Bosvogels deel 1

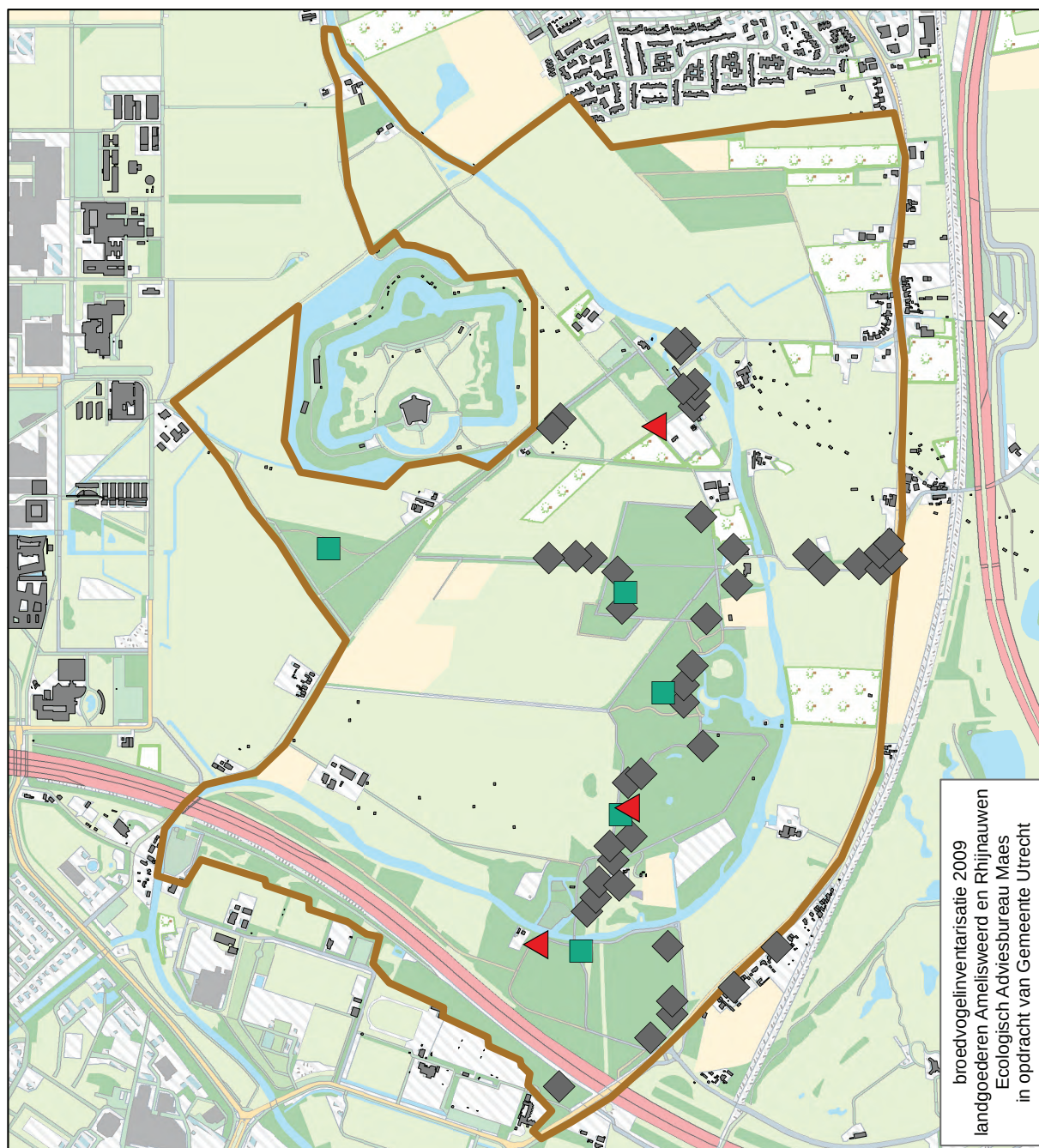
Bosvogels deel 2

- Boomklever
- Boomkruiper
- Vink

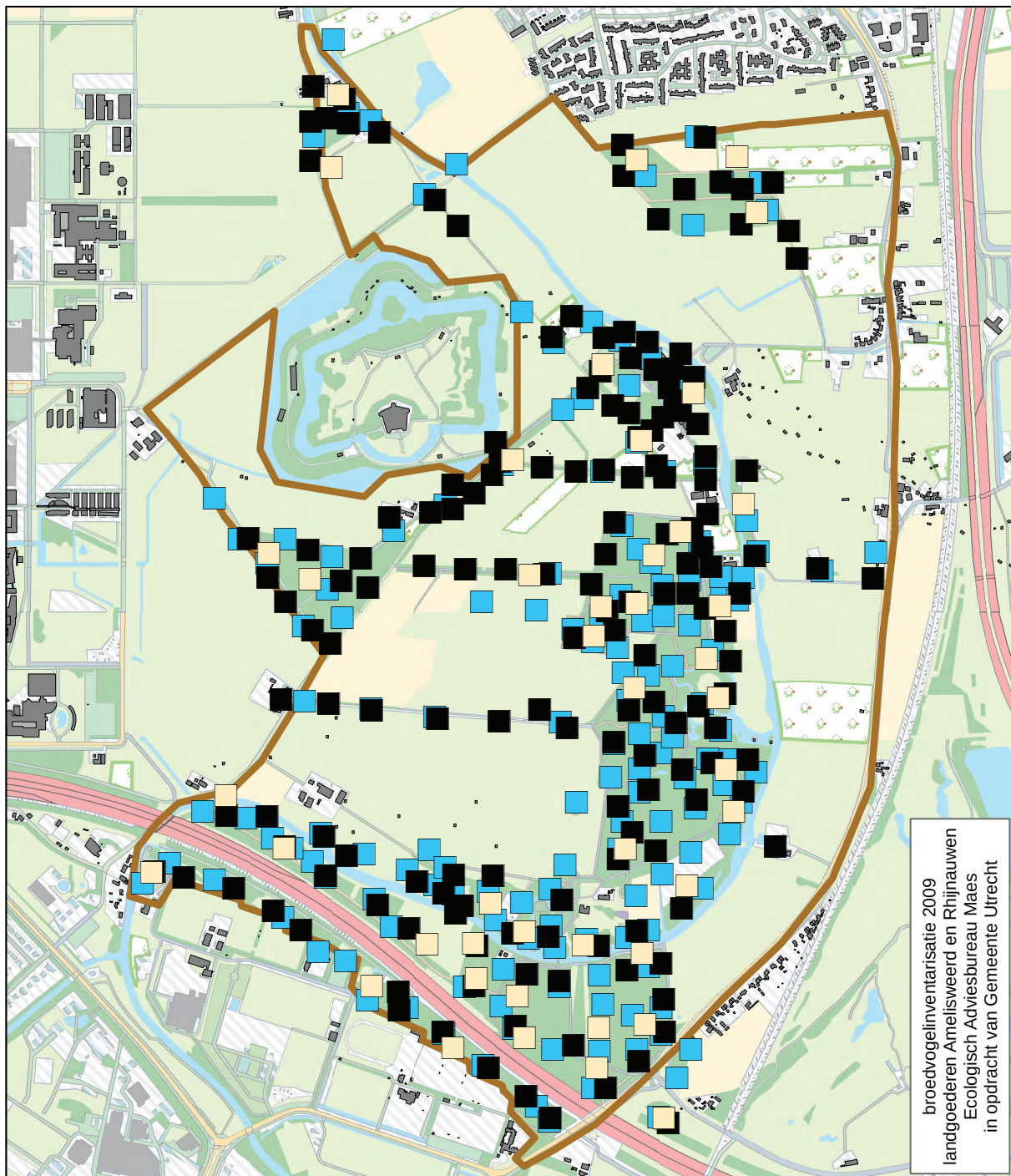
Bosvogels deel 3

- Glanskop
- Roodborst
- Zwartkop
- Blauwe reiger

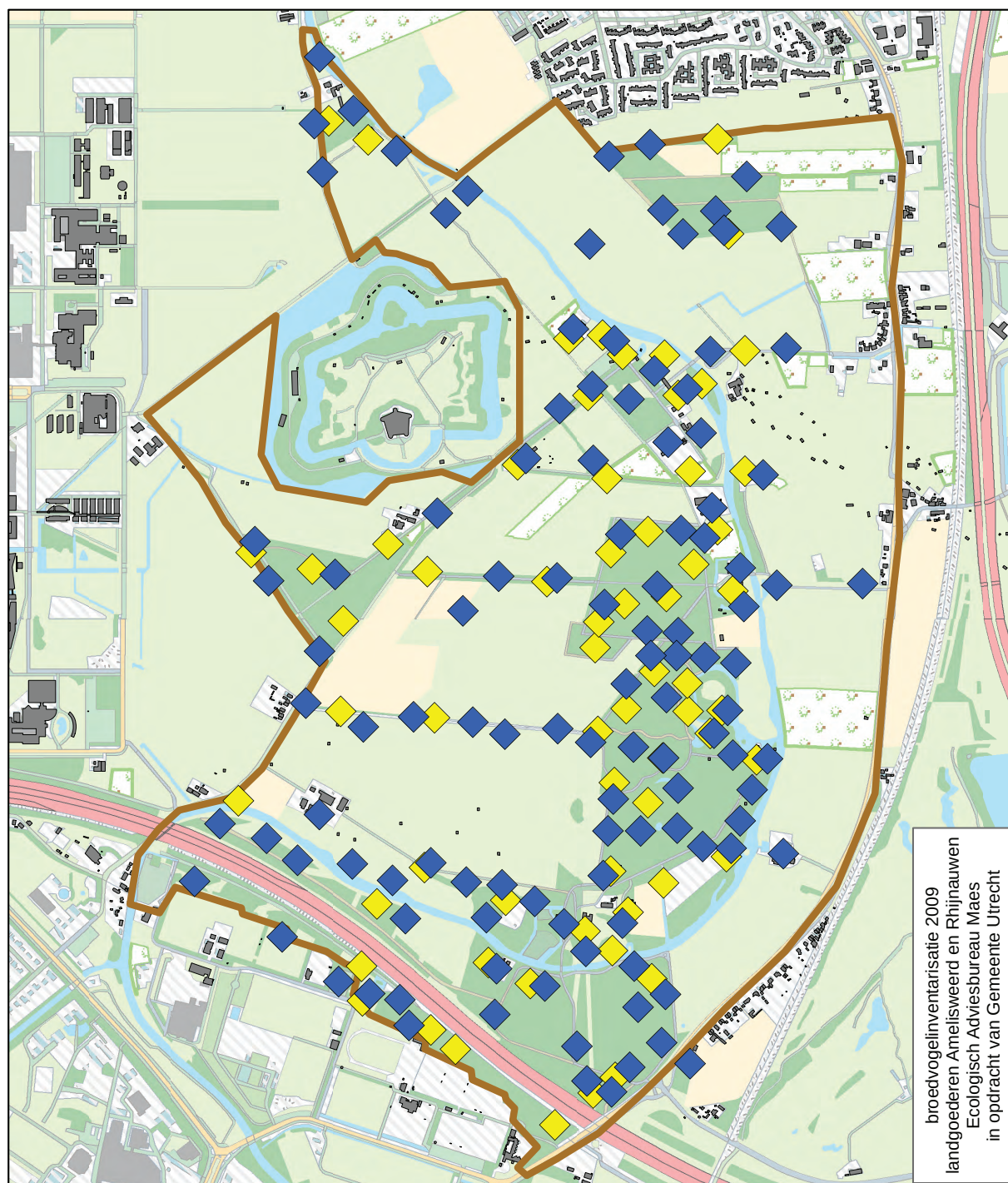
Bosvogels deel 4

- ▲ Appelvink
- Grauwe vliegenvanger
- ◆ Kauw

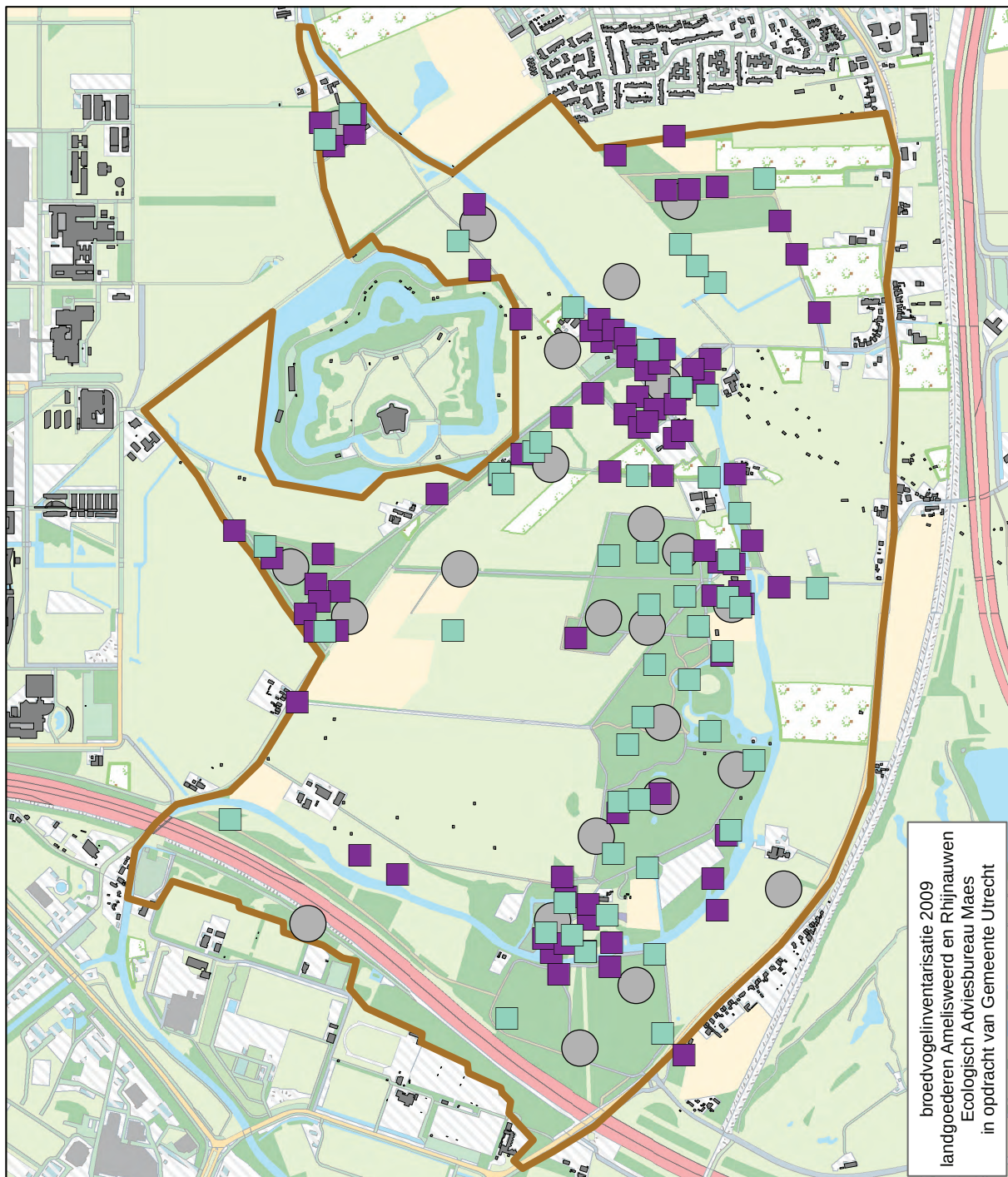
Bosvogels deel 5

Zanglijster
 Merel
 Winterkoning

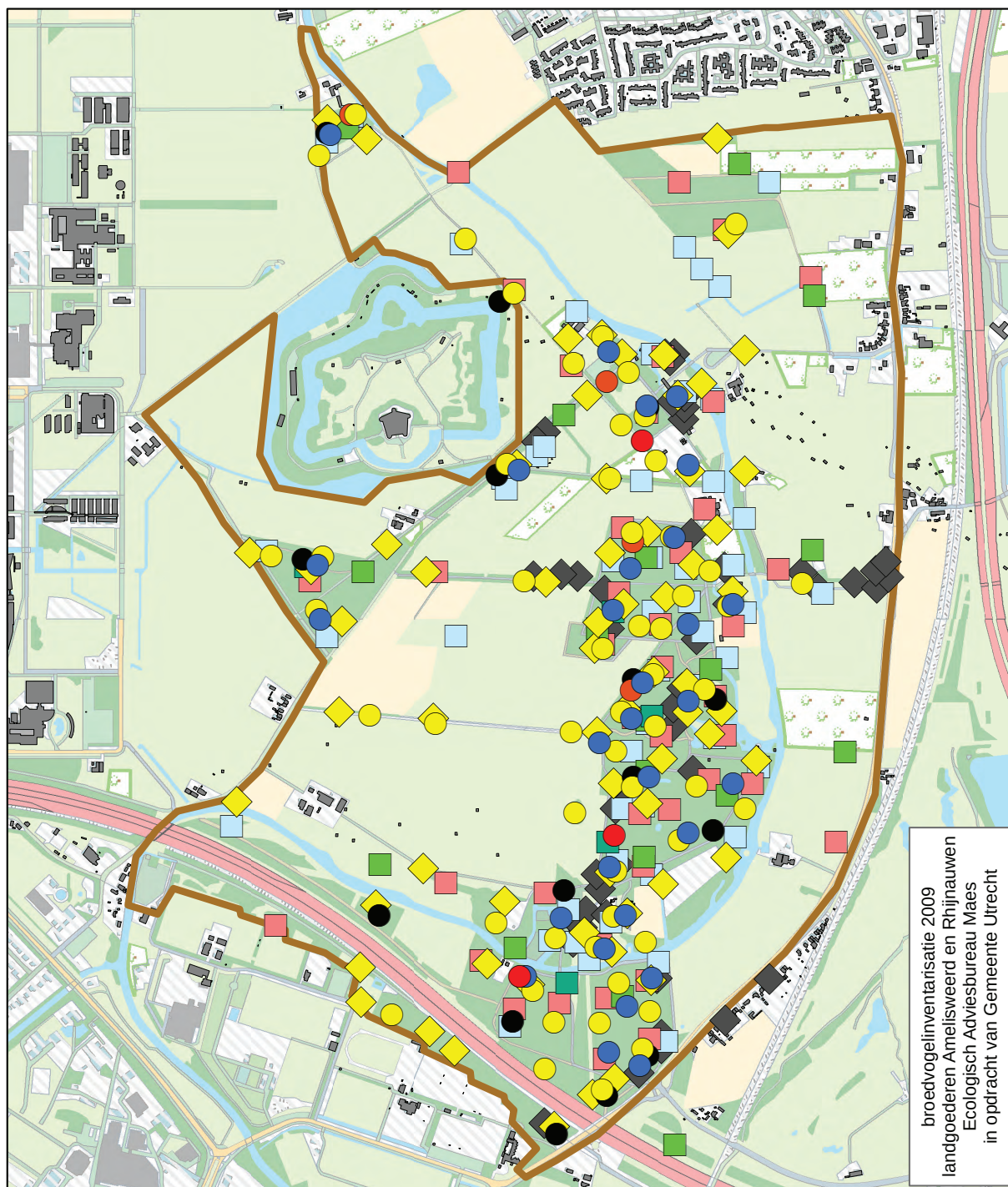
**Bosvogels
deel 6**

◆ Pimpelmees
◆ Koolmees

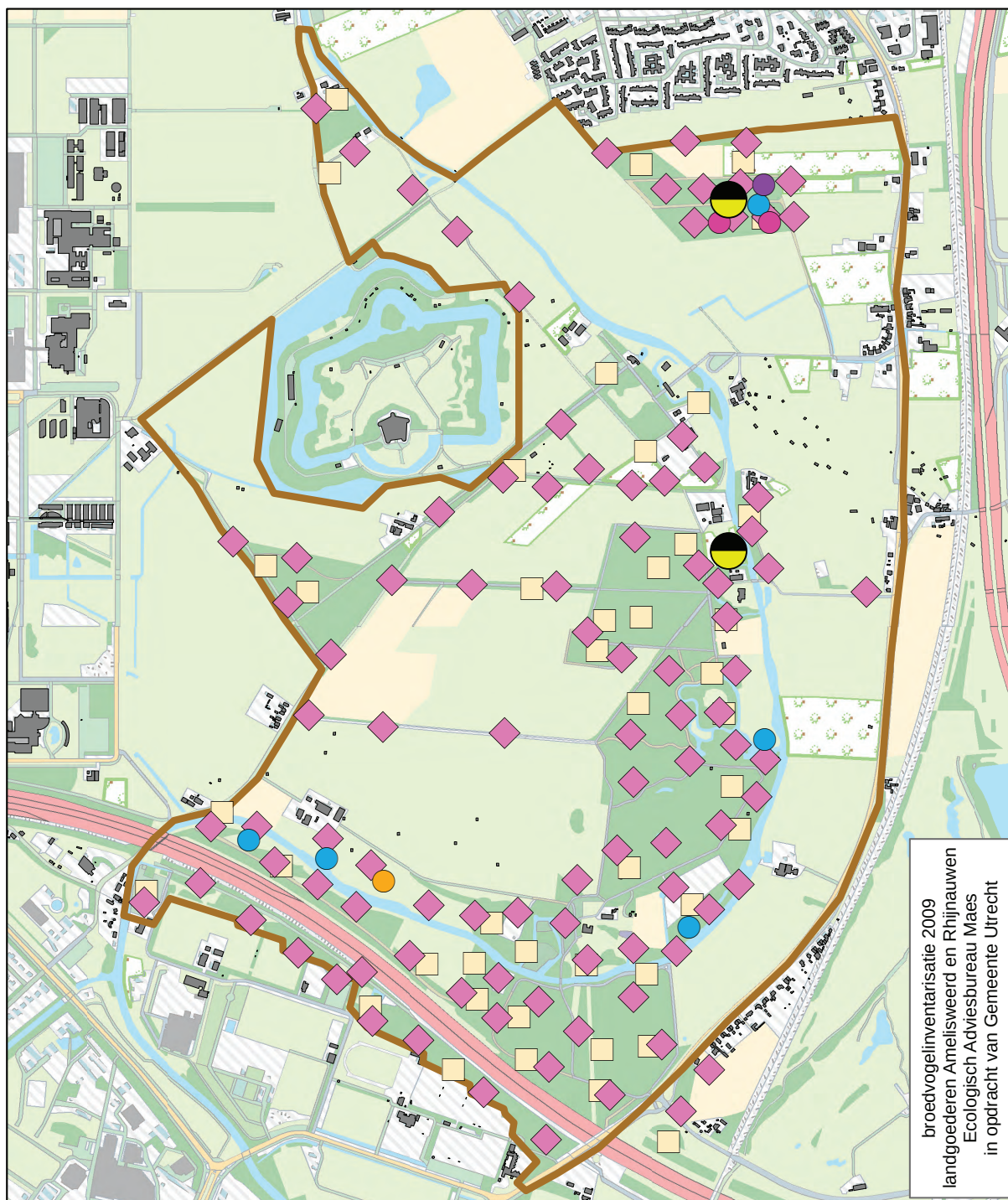
Bosvogels deel 7

- Holenduif
- Houtduif
- Zwarte kraai

**Vogels van oud
bos (structuurrijk,
met veel hopen)**

- Appelvink
- Boomklever
- Boomkruiper
- Bosuil
- Glanskop
- Pimpelmee
- Grauwe vliegenvanger
- Groene specht
- Grote bonte specht
- Holenduif
- Kauw

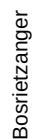
**Vogels van griend
en hakhout**

Ransuil

Zomertortel

Bosrietzanger

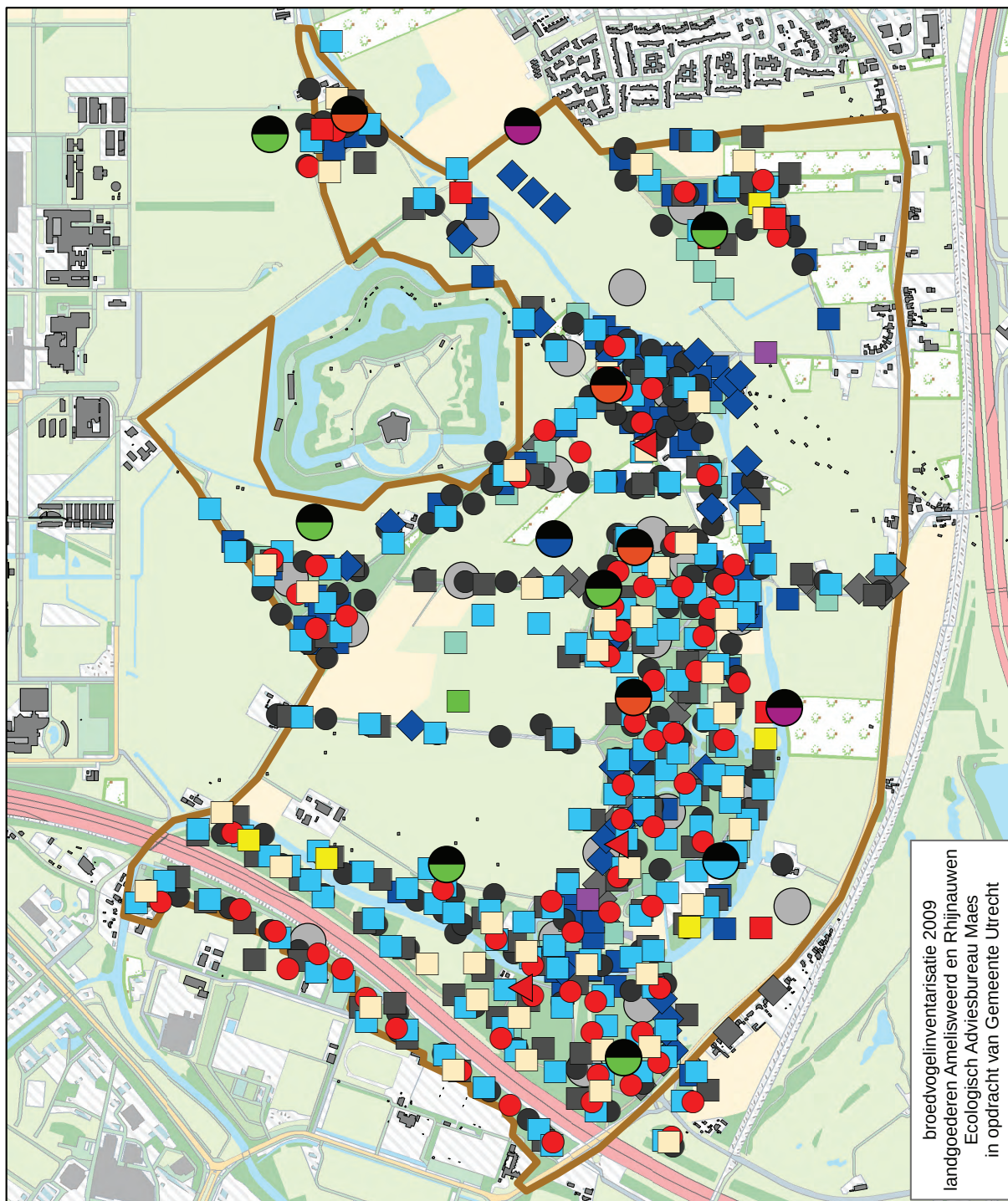
Tuinfluiter

Tijftiaf

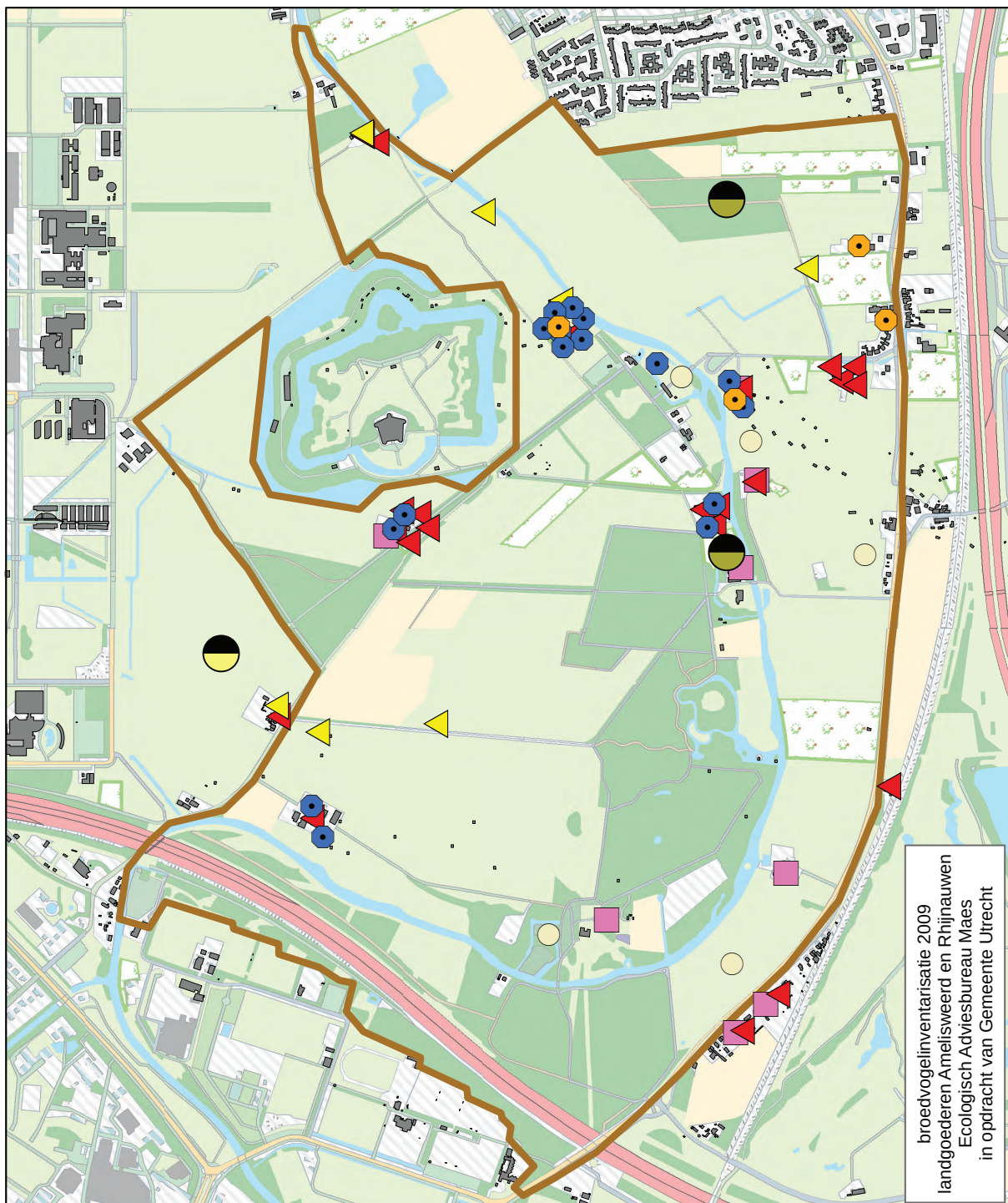

Zanglijster

Vogels van halfopen parklandschap

- Bosuil
- Sperwer
- Buizerd
- Boomvalk
- Torenvalk
- Appelvink
- Putter
- Zanglijster
- Grote-lijster
- Tuinfluiter
- Roodborst
- Winterkoning
- Spreeuw
- Grasmus
- Zwartkop
- Houtduif
- Holenduif
- Kauw
- Zwarte-kraai

**Vogels van erf en
omgeving boerderij**

- Ransuil
- Steenuil
- Huiswaluw
- Boerenwaluw
- Ringmus
- Huismus
- Witte-kwikstaart
- Tukse-tortel

